

ارائه الگو و شاخص‌های ارزیابی و نظارت نظام بانکی ایران (بر اساس اسناد بالادستی، الگوها و تجارب بین‌المللی سایر کشورها)

وحید فرمان آرا^۱

فرهاد غفاری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۴

تاریخ ارسال: ۱۳۹۸/۰۳/۰۳

چکیده

بانک‌ها به عنوان مؤسسات مالی و خدماتی نقش تعیین‌کننده‌ای در گردش پول و ثروت جامعه بر عهده دارند و از این رو از جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور برخوردارند. ماهیت فعالیت در صنعت بانکداری ایجاب می‌کند که نظارت خاصی بر اجرای فعالیت‌های بانکی صورت گیرد چراکه اجرای عملیات خلاف اصول و معیارهای اسلامی (وقوع انواع فساد بانکی و مبارزه با پولشویی) می‌تواند منجر به تحمیل هزینه‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصادی جامعه شود. لذا هدف این مطالعه ارائه الگوی جامع در رابطه با نظارت در نظام بانکی ایران می‌باشد. در این مطالعه از روش تلفیقی کمی و کیفی جهت ارائه مدل تحقیق استفاده شده است. در بخش کیفی از خبرگان حوزه اقتصادی و مالی خصوصاً در زمینه بانکداری که شامل اساتید دانشگاه، مدیران و معاونان بانک مرکزی و مدیران بانک‌های کشور می‌باشند با استفاده از روش گلوله برفی سؤال شده است. در بخش کمی، از روش‌های دیمتل و تحلیل سلسله مراتبی جهت استخراج مدل بهره گرفته شده است. در مرحله اول، تعداد ۱۴۲ مفهوم در چارچوب ۱۰ مقوله از مصاحبه با خبرگان استخراج گردید. در مرحله دوم، مفاهیم به ۱۲۸ مقوله‌ها به ۹ عدد کاهش یافتند. مقوله‌ها شامل؛ اهداف نظارت، پیش شرط‌های نظارت بانکی، خصوصیات ناظران، اختیارات ناظران، حیطه‌های نظارت، شاخص‌های ارزیابی عملکرد، تناسب با معیارهای اسلامی، جلوگیری از وقوع انواع فساد بانکی و مبارزه با پولشویی می‌باشد. بر اساس نتایج روش دیمتل مشخص شد که حیطه‌های نظارت اثرگذارترین و اثرپذیرترین مؤلفه می‌باشد. بر اساس روش AHP نیز اهداف نظارت با امتیاز ۰/۱۹۷، بالاترین امتیاز را در بین دیگر مؤلفه‌ها به دست آورده است.

واژگان کلیدی: نظارت بانکی، تحلیل سلسله مراتبی، تکنیک دیمتل.

^۱ دکتری اقتصاد. نویسنده مسئول (vahidfarmanara@yahoo.com)

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (farhad.ghaffari@yahoo.com)

۱. مقدمه

بانک‌ها به عنوان مؤسسات مالی و خدماتی نقش تعیین‌کننده‌ای در گردش پول و ثروت جامعه بر عهده دارند و از این رو از جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور برخوردارند. از این رو فعالیت مطلوب و مؤثر بانک‌ها می‌تواند در رشد بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش سطح کمی و کیفی تولیدات آثار مهمی بر جای بگذارد. در نظام بانکی هر کشور، تجزیه و تحلیل بانک‌ها با مقاصد گوناگونی مانند ارزشیابی سهام، سودآوری، ارزیابی عملکرد و کارایی صورت می‌گیرد، ضمن آنکه تجزیه و تحلیل وقوع بحران مالی اخیر (افزایش نقدینگی) و آثار مخرب ناشی از انتقال بحران از بخش پولی به بخش واقعی اقتصاد، اهمیت توجه هرچه بیشتر به مقوله سلامت نظام بانکی و ارائه چارچوبی کلی جهت نظارت بر آن بر اساس اصول قوانین کشور را آشکار ساخته است. ماهیت فعالیت در صنعت بانکداری ایجاب می‌کند که نظارت خاصی بر اجرای فعالیت‌های بانکی صورت گیرد چراکه اجرای عملیات خلاف اصول و معیارهای اسلامی می‌تواند منجر به تحمیل هزینه‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصادی جامعه شود و چه بسا اصل بانکداری بدون ربا را در اذهان عامه مردم و صاحب نظران مخدوش نماید. یک سیستم بانکی سالم به دلیل نقش مهمی که در واسطه‌گری مالی دارد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بانک‌ها دارای خصوصیات مثبتی از قبیل گردآوری پس‌اندازها، تخصیص منابع و فراهم نمودن نقدینگی و خدمات پرداخت هستند که در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که دارای بازارهای مالی کمتر توسعه یافته هستند، عمده تأمین‌کننده مالی می‌باشد. بانک‌ها در سمت دارایی‌ها با ریسک‌های مختلفی هستند. از جمله اینکه در سمت دارایی‌ها، با ریسک قیمت‌گذاری پروژه‌ها، ریسک اعتباری و ریسک نقدشوندگی در سمت بدهی‌ها نیز با ریسک اعتماد مشتریان مواجه هستند؛ بنابراین با توجه به ریسک‌های مختلفی که یک بانک با آن مواجه است، شناسایی و پایش شاخص‌های سلامت بانکی دارای اهمیت است. لذا این مطالعه بر آن است که الگویی جامع در رابطه با نظارت در نظام بانکی ایران بر اساس اسناد بالادستی، الگوها و تجارب بین‌المللی سایر کشورها را ارائه نماید.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

فعالیت بانک‌ها و به‌طور کلی صنعت بانکداری، بی‌گمان یکی از اساسی‌ترین بخش‌های اقتصاد در هر کشور محسوب می‌شود. منظور از بانک اشاره به بنگاه یا نهادی است که فعالیت‌های جاری و مستمر آن از یک سو، اعطای تسهیلات مالی را در بر می‌گیرد و از سوی دیگر، شامل سپرده‌پذیری از عموم آحاد جامعه است. ترکیب هم‌زمان این دو فعالیت بارزترین مشخصه بانک‌ها محسوب می‌شود، چرا که بخش عمده‌ای از وام و اعتبار اعطا شده به وسیله هر بانک از محل وجوه و سپرده‌های عموم آحاد جامعه تأمین می‌شود. بر همین اساس گروهی از صاحب نظران اقتصاد و بانکداری، علت اصلی شکنندگی و ناپایداری بانک‌ها و طرح ضرورت اعمال نظارت بر فعالیت‌های آنها را نیز در همین واقعیت ریشه‌یابی می‌کنند. افزون بر این بانک‌ها ارائه‌کننده نوعی خدمت منحصر به فرد (دستیابی عموم به نقدینگی و فراهم آوردن سازو کار پرداخت در معاملات) به آحاد

گوناگون جامعه هستند^۱. شناسایی و پایش شاخص‌های سلامت بانکی دارای اهمیت است. در واقع این شناخت و پایش علاوه بر کمک به سیاست‌گذاران، مواردی همچون بهبود عملکرد نیروهای بازار در جریان تصمیمات سرمایه‌گذاری و وام‌دهی و شناخت مشکلات بالقوه در مراحل اولیه، به منظور جلوگیری و کاهش احتمال وقوع شوک‌های ناگهانی و نهایتاً بهبود جریان تخصیص منابع مالی را در بر دارد^۲.

۱-۲. اهمیت سلامت بانکی و انواع روش‌های تشخیص صحت سلامت سیستم مالی

بررسی سلامت به طور منظم به منظور حفظ اعتماد بخش خصوصی در سیستم مالی کشور و حفاظت از منافع سپرده‌گذاران، وام‌دهندگان، سهامداران و سایر ذینفعان صورت می‌گیرد. سلامت بخش مالی بستگی به سلامت مؤسسات مالی دارد. علاوه بر این، سلامت مؤسسات مالی بر عوامل کلان و خرد تأثیر بسزایی می‌گذارد. در میان عوامل کلان، ثبات سیاسی و رشد بخش حقیقی، حیاتی است. سلامت مالی مؤسسات بدون ثبات سیاسی و پایداری رشد بخش واقعی نمی‌تواند حفظ شود. با این حال، ممکن است شدت تأثیر تغییرات متغیرهای کلان از موسسه‌ای به موسسه دیگر فرق داشته باشد بدین منظور باید سلامت هر موسسه مالی به طور منظم بررسی شود (بارال^۳، ۲۰۰۵).

سلامت موسسه مالی تابعی از عوامل مختلف از قبیل کیفیت دارایی‌ها، وضعیت نقدینگی، سرمایه، کیفیت مدیریت، درآمد و حساسیت به بازار است^۴. همه این عوامل بر انواع مختلف ریسک موسسه مالی اثر می‌گذارد. انواع مختلف ریسک: ریسک اعتباری، ریسک نرخ بهره، ریسک نقدینگی، ریسک بازار، ریسک ترازنامه‌ها، ریسک نرخ ارز، ریسک اوراق قرضه دولتی، فن آوری، ریسک عملیاتی، ریسک ورشکستگی، تأثیر منفی بر سلامت موسسه مالی می‌گذارد اگر به شیوه‌ای پایدار مدیریت نشوند (ساندرز و کرنر^۵، ۲۰۰۸). تعدادی از عوامل از قبیل کیفیت دارایی، شرایط بازار مالی، بازار ارز، ترکیب دارایی‌ها، سلامت مالی مشتریان خود، سوددهی، کفایت سرمایه درجه‌ای از این ریسک‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد. ارزیابی سلامت مالی از یک موسسه باید به طور منظم انجام شود تا عوارض جانبی ریسک‌ها بر روی سلامت به خوبی تشخیص داده شود. سه روش عمده برای تشخیص صحت سلامت سیستم مالی وجود دارد که عبارتند از^۶:

۱ ثقفی، ع و سیف، و. (۱۳۸۴)

۲ رضانی، ن. (۱۳۹۵)

۳ Baral, k.j. (2005).

۴ - CAMELS

۵ Saunders, Anthony & Marcia Millon Cornett, (2008).

۶ نیلی، م. (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر ثبات مالی. مجلات تخصصی نور، شماره ۴۵، ص ۵۶-۲۵.

۱. تحلیل شاخص‌های سلامت مالی (FSI^۱) برای سنجش آسیب‌پذیری‌های سیستم مالی و ظرفیت آن برای جذب زیان‌ها. ۲. سیستم هشدار اولیه^۲. ۳. آزمون فشار^۳

۲-۲. شاخص‌های سلامت مالی (FSI)

شاخص‌های سلامت مالی شاخص‌هایی هستند که سلامت و استحکام نهادها و بازارهای مالی را نشان می‌دهند. ارزیابی نقاط قوت و آسیب‌پذیری‌های بخش مالی به ویژه در مقیاس کلان هدف اصلی طراحی شاخص‌های پیش گفته است. مجموعه اصلی شاخص‌های مزبور برای مؤسسات سپرده‌پذیر عبارتند از:

۱. نسبت کفایت سرمایه ۲. کیفیت دارایی ۳. درآمدزایی و سودآور بودن مؤسسات ۴. نسبت دارایی‌های نقد به بدهی‌های کوتاه‌مدت ۵. میزان حساسیت موسسه به ریسک بازار، از حیث عدم تطابق سررسید دارایی‌ها و بدهی‌ها و نیز موقعیت باز ارزی.

۲-۳. دستگاه‌های هشدار اولیه

استفاده از نماگرهای پیشرو برای طراحی یک سیستم هشدار اولیه نخستین بار توسط پروفیسور کامینسکی و راینهارت^۴ در سال ۱۹۹۸ مطرح شد. منطق اصلی ایده یاد شده آن است که برخی نماگرهای اقتصادی قبل از وقوع یک بحران مالی، رفتاری از خود نشان می‌دهند که با روند آنها در شرایط ثبات مالی فرق دارد؛ بنابراین می‌توان با استفاده از نماگرهای پیشرو، مقادیر آستانه‌ای را برای این نماگرها تعریف کرد، به طوری که تجاوز نماگرهای مورد نظر از مقادیر آستانه به عنوان علامتی برای وقوع بحران تلقی گردد.

۲-۴. آزمون فشار

ضعف‌ها، آسیب‌پذیری‌ها و بحران‌های محتمل بخش مالی همه در ترازنامه بانک‌ها و مؤسسات مالی انعکاس می‌یابد؛ اما نکته در اینجا است که بحران‌های مزبور قبل از وقوع، از ترازنامه مؤسسات ذکر شده به سادگی قابل تشخیص نیستند. در آزمون فشار، ترازنامه بانک‌ها در معرض فشارهایی قرار می‌گیرد که ممکن است بانک‌های مزبور در آینده و در شرایط واقعی با آنها مواجه شوند. در این روش، به کمک شبیه‌سازی، آثار یک یا چند سناریوی ناخوشایند ولی محتمل، بر ترازنامه مؤسسات مالی بررسی می‌شود. برای انجام آزمون فشار، نخست وضعیت آینده اقتصاد کلان بخصوص بخش واقعی، نرخ ارز، وضعیت مالی دولت و نرخ‌های بهره در قالب سناریوهایی شبیه‌سازی می‌شود، سپس آثار سناریوهای مزبور بر ترازنامه بانک‌ها، به کمک یک مدل اقتصادسنجی که رابطه عناصر موجود در ترازنامه بانک‌ها و متغیرهای کلان اقتصادی را توضیح می‌دهد، ارزیابی می‌گردد.

¹ Financial Soundness Indicators

² Early Warning System

³ Stress Test

⁴ Kaminsky and Reinhart, c(1998)

۲-۵. کمیته‌های مرتبط با ارزیابی عملکرد بانکها

پس از تحولات و رخدادهای مهم اقتصادی در سه دهه آخر قرن بیستم و تغییرات سریع تکنولوژی و اهمیت صنعت بانکداری در پیشرفت اقتصادی کشورها، بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی^۱ در سال ۱۹۷۴ کمیته‌ای را برای بررسی مسائل بانکی به نام کمیته باسل^۲ بنیاد نهاد. کمیته مذکور در سال ۱۹۸۸ اولین نسخه بحث حداقل کفایت سرمایه را با نام «دستور العمل و ساختار باسل ۱» به دبای بانکداری معرفی کرد. در باسل ۱ مباحث مربوط به ریسک اعتباری و پس از اصلاحیه سال ۱۹۹۶ بحث ریسک بازار به میان آورده شده است. در سال ۲۰۰۴ کمیته باسل نسخه اولیه باسل ۲ را به دبای بانکداری معرفی کرد که نوع تکامل یافته‌ای از راهکارهای اولیه بود که در آن ریسک عملیاتی مطرح شد.^۳ (پادگانه، ۱۳۸۶). مهمترین هدف ایجاد کمیته باسل، شناخت مسائل مهم اداره بانکها و ارتقای سطح کیفی مدیریت بانک و بانکداری در سراسر جهان است. این کمیته مجموعه‌ای از شاخص‌ها را از (قبیل کیفیت دارایی‌ها، وضعیت نقدینگی، کفایت سرمایه، کیفیت مدیریت، درآمد و حساسیت به بازار است) برای نظارت بر عملیات بانکی تدوین نموده است که به شاخص‌های کاملز (CAMELS) شهرت دارند^۴ (یوسفیان، ۱۳۹۴) که تعاریف مختصری از این متغیرها به قرار ذیل می‌باشند:

۱- کفایت سرمایه: این نماگر نشان‌دهنده پایداری عملیاتی بانک خصوصاً هنگام مواجهه با شوک‌های مالی موقت است، به طوری که بانک هماهنگ با ظرفیت ریسک‌پذیری خود عمل کند (کارلین، ۱۹۸۴).

۲- کیفیت دارایی: اساساً سود یا زیان بانک به کیفیت دارایی‌های عایدی زائد آن بستگی دارد. هرچه کیفیت دارایی‌ها بالاتر باشد، سود عملیاتی بانک در بلندمدت نیز بیشتر خواهد بود (گری، ۲۰۰۵).

۳- کیفیت مدیریت: کیفیت مدیریت در بلندمدت بر عملیات بانک تأثیر می‌گذارد. ارزیابی کیفیت مدیریت سه جنبه را دربر می‌گیرد: مدیریت عمومی، مدیریت ریسک و سازگاری با قوانین و مقررات (استونر و همکاران، ۱۹۹۵).

۴- کیفیت سود: هزینه‌ها-درآمدها یا به عبارتی سودآوری یعنی درآمد در طی دوره مالی پس از کسر هزینه‌ها در طی همان دوره (مجتهدزاده و علوی طبری، ۱۳۷۷: ۵۵)

۵- نقدینگی: یعنی توانایی و قدرت پرداخت دیون در موعد سررسید آن‌ها، یا وجوه نقدی که در محل موسسه در یک گاو صندوق یا بانک نگهداری می‌شوند. همچنین سطح نقدینگی نشان‌دهنده قابلیت بانک در بهینه ساختن جنبه احتیاطی و سودآوری به طور همزمان است.

^۱ BIS (Bank for International Settlements)

^۲ Basel

^۳ - پادگانه، ی. (۱۳۸۶). کمیته باسل و راهکارهای آن، بانک صادرات ایران - منطقه خلیج فارس.

^۴ - یوسفیان، ح. ر. (۱۳۹۴).

۲-۶. نظارت بانکی و انواع آن

به طور کلی ارائه یک تعریف مشخص از نظارت بانکی امکان‌پذیر نیست زیرا نظارت بانکی مجموعه‌ای از فعالیت‌های پیچیده و گسترده بانک‌های مختلف را شامل می‌شود و لذا تعاریف متعدد و گوناگونی را برحسب زمینه مورد بحث می‌طلبند؛ اما آنچه می‌توان گفت آن است که حفظ ثبات و سلامت موسسه مالی تبعیت از مقررات و حفظ منافع سپرده‌گذاران نکات مشترک تمام تعاریف موجود است. در قوانین متعدد از جمله قانون پولی و بانکی کشور، لایحه قانونی اداره امور بانک‌ها و قانون عملیات بانکی بدون ربا بر مفهوم نظارت از سه دیدگاه تأکید شده است که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. نظارت عمومی یا نظارت از لحاظ اعمال سیاست‌های پولی که از وظایف خاص بانک مرکزی به شمار می‌رود.
۲. نظارت اداری یا نظارت از لحاظ حسن اداره امور بانک که در واقع نظارت بر امور کلیه واحدهای بانکی را شامل شده و از وظایف مدیران بانک‌ها به شمار می‌رود.
۳. نظارت عملیاتی یا نظارت بر نحوه مصرف و بازگشت منابع که در این مورد لازم به توضیح بیشتری می‌باشد.

۲-۶-۱. نظارت غیرحضوری

منظور از نظارت غیرحضوری، ارزیابی، بررسی و تجزیه و تحلیل گزارش‌ها و صورت‌های مالی تهیه شده از سوی بانک‌ها، به منظور تعیین موقعیت مالی بانک‌ها، با توجه به مقررات احتیاطی وضع شده توسط مقامات نظارتی می‌باشد. هدف اصلی نظارت غیرحضوری، شناخت زود هنگام مشکلات بانک‌ها و جلوگیری از به وجود آمدن ریسک سیستمی است (اسدی‌پور، ۱۳۸۸). اهداف نظارت غیر حضوری، به طور کلی عبارتند از:

۱. نظارت سریع مشکلات در بانک‌ها نظارت بر موقعیت مالی تک تک بانک‌ها و کل نظام بانکی.
۲. تمرکز نظارت و تخصیص حجم نظارت با توجه به ریسک بخش‌های مختلف، به این صورت که بخش‌های دارای ریسک، مورد نظارت بیشتری قرار گیرند.
۳. ارائه پیشنهاد در مورد میزان، محدوده و شیوه نظارت حضوری.

۲-۶-۲. نظارت حضوری

این نوع از نظارت از طریق اعزام ناظرین به بانک‌ها یا مؤسسات مالی انجام می‌شود. ضرورت انجام نظارت حضوری در شرایطی که نظارت غیرحضوری انجام شده، از آنجا ناشی می‌شود که اولاً بخش قابل توجهی از نظارت (مثلاً توانایی و کارایی مدیریت، مؤثر بودن الگوی کنترل داخلی و یا حاکمیت شرکتی مورد استفاده) از طریق نظارت غیرحضوری و ارزیابی صورت‌های مالی و گزارش‌های ارسالی بانک‌ها و مؤسسات مالی قابل انجام نبوده و این خود ضرورت نظارت حضوری را مطرح می‌سازد. ثانیاً مواد اولیه نظارت غیرحضوری، گزارش‌های ارسالی توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی است که نظارت بر صحیح و واقعی بودن این گزارش‌ها، مستلزم وجود نظارت حضوری مستمر می‌باشد. در نهایت به دست آوردن اطلاعات خاص در مورد محیط مالی بانک‌های تحت نظارت و روابط آنها با سایر مؤسسات و گروه‌های مالی و تجاری، نیاز به حضور فیزیکی در بانک‌ها و مؤسسات مالی دارد.

۲-۳. سیستم نظارت بانکی در کشورهای مختلف

الف) مالزی

بانک مرکزی مالزی (BNM^۱) وظیفه نظارت بانکی و محافظت از ثبات مالی در مالزی را بر عهده دارد و علاوه بر آن وزارت مالی (MOF^۲) هم نقش فعالی در سیستم نظارتی مالزی ایفا می‌کند. علاوه بر دو نهاد فوق، بانک‌های سرمایه‌گذاری که در بازارهای سرمایه فعالیت دارند، تحت نظارت کمیسیون اوراق بهادار (SC^۳) هم قرار دارند. این کمیسیون بر اساس قانون کمیسیون اوراق بهادار سال ۱۹۹۳ ایجاد شده و وظیفه نظارت بر فعالیت‌های بازار سرمایه را برعهده دارد بانک مرکزی و سایر نهادهای نظارت مالی در سال‌های اخیر پیشرفت‌های زیادی در ایجاد یک سیستم نظارت مالی مؤثر داشته‌اند. بانک مرکزی یک رژیم مقرراتی و نظارتی توسعه‌یافته ریسک محور را به کار می‌گیرد که شامل برنامه‌های جامع نظارت محلی و نظارت خارج از محل در سطوح خرد و کلان است. در سیستم نظارت بانکی مالزی تأکید اصلی بر کنترل داخلی مؤسسات و عملکرد مدیریت ریسک آنها است. سیستم مدیریت ریسک و کنترل داخلی بانک‌ها در سطح مطلوبی می‌باشد و چارچوب جامع ریسک نقدینگی و همکاری مؤثر با سایر سازمان‌های نظارتی خارجی از ویژگی‌های مطلوب سیستم نظارتی مالزی است.

ب) آلمان

مقام ناظر بازار مالی (نهاد بافین^۴) یک نهاد عمومی زیر نظر وزارت مالی و مستقل از بودجه دولتی است که مسئول نظارت یکپارچه بر بازار مالی آلمان شامل بانک‌ها، بیمه‌ها و بازار معاملات اوراق بهادار می‌باشد و بودجه آن از مؤسساتی که بر آنها نظارت دارد، تأمین می‌شود. این نهاد، نظارت را با همکاری بانک مرکزی انجام می‌دهد، به این صورت که اغلب امور اجرایی نظارت شامل ممیزی مؤسسات، نظارت غیرحضور و ... را بانک مرکزی انجام می‌دهد و بانک مرکزی، بافین را از نتایج آنها مطلع می‌کند و در نهایت بافین تصمیمات لازم را اتخاذ و اعلام می‌کند.

ج) ژاپن

ژاپن یکی از کشورهای پیشگام در حوزه نظارت بانکی است. پس از وقوع بحران‌های بانکی در دهه ۱۹۹۰ تحولات مقررات نظارتی آغاز شد و وجود مقررات احتیاطی در مورد مؤسسات مالی موجب شد که در بحران مالی جهانی، بخش مالی ژاپن سالم باقی بماند.

^۱ Bank Negara Malaysia (Central Bank of Malaysia)

^۲ Ministry Of Finance

^۳ Security Commission

^۴ Federal Financial Supervisory Authority (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht-BaFin)

مسئول نظارت بانکی در ژاپن، آژانس خدمات مالی (FSA^۱) است که با همکاری بانک مرکزی ژاپن (BOJ^۲) امور مربوط به نظارت بانکی را انجام می‌دهد. در این رابطه وزارت مالی (MOF^۳) و شرکت ضمانت سپرده ژاپن (DICJ^۴) هم نقشی مهمی دارند. همکاری میان نهادهای نام برده از طریق برگزاری جلسات مختلف میان آنها برقرار شده است.

د) آمریکا

در آمریکا یک سیستم بانکی دوگانه برقرار است. هر بانک می‌تواند تحت نظارت دولت فدرال یا ایالت باشد. مجوز بانک‌های ملی و مؤسسات پس‌انداز فدرال توسط اداره ممیزی پولی (OCC^۵) صادر می‌شود و بانک‌های ایالتی و مؤسسات پس‌انداز ایالتی زیر نظر اداره بانکی ایالت خود هستند که هریک قوانین و مقررات مخصوص خود را دارند. هریک از بانک‌ها بر اساس ملی یا ایالتی بودن و شرایط دیگر، تحت نظارت یکی از نهادهای اداره ممیزی پولی، هیئت‌مدیره فدرال رزرو و یا شرکت ضمانت سپرده فدرال (FDIC^۶) قرار می‌گیرند. به‌ترتیب بانک‌های ملی، بانک‌های ایالتی عضو فدرال رزرو و بانک‌های ایالتی غیرعضو فدرال رزرو تحت نظارت سه نهاد نامبرده قرار دارند. هزینه‌های نظارتی هریک از سه نهاد نامبرده از طریق دریافت حق‌الزحمه‌هایی که از مؤسسات تحت نظارت دریافت می‌شود، پوشش داده می‌شود.

۲-۷. پیشینه پژوهش

۲-۷-۱. مطالعات داخلی

شهباززاده خیابوری (۱۳۹۱) در تحقیق خود به بررسی تأثیر نظارت بر روی سودآوری بانک‌های ایران پرداخته است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که از بین شاخص‌های نظارت بانکی؛ شاخص‌های ضریب کفایت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، نسبت تسهیلات به سپرده‌ها (شاخص کنترل ریسک اعتباری) و نسبت تسهیلات به کل دارایی‌ها (شاخص کنترل ریسک نقدینگی) دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر روی سودآوری بانک‌ها دارد.

قهرمانی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود به بررسی نقش نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در کاهش تخلفات مالی بانک‌ها پرداختند. نتایج حاصل از آزمون فریدمن، مؤید آن است که بین ابعاد نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مؤثر بر کاهش تخلفات مالی از دیدگاه کارکنان بانک‌های استان آذربایجان غربی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

¹ Financial Services Agency

² Bank Of Japan

³ Ministry Of Finance

⁴ Deposit Insurance Corporation of Japan

⁵ Office of the Comptroller of the Currency

⁶ Federal Deposit Insurance Corporation

پاک (۱۳۹۵) در تحقیق خود به بررسی و مقایسه نظری مجموعه مقررات بال ۲ و بال ۳ و تطبیق و آثار آن بر بانکداری اسلامی و بانکداری کلاسیک پرداخته است. نتایج نشان داد که پارامترهایی مانند نسبت کفایت سرمایه و سپرده‌های سرمایه و نسبت اهرمی را با ایجاد اصلاحاتی متناسب با ویژگی‌های خاص بانک‌های اسلامی، قابل اجرا هستند.

احمدیان (۱۳۹۶) در تحقیق خود اهمیت ترکیب دارایی و بدهی بانک‌ها در تعیین رتبه نظارتی بانک‌ها را بررسی کرده است. وی در مطالعه خود از روش رتبه‌بندی کم‌لر برای تعیین رتبه‌بندی بانک‌ها استفاده کرده است. نتایج نشان داد که هر چه سید دارایی بانک‌ها ریسکی‌تر باشد، احتمال اینکه بانک در دوره‌های آتی در رتبه بهتر قرار بگیرد، کاهش یافته و احتمال کاهش رتبه آن در دوره‌های آتی افزایش می‌یابد.

رضائی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیق خود یک مدل ارزیابی و پیش‌بینی سلامت بانک‌های منتخب ایران با استفاده از شاخص‌های کم‌لر ارائه دادند. نتایج نشان داد که ۶ نسبت با قدرت $75/2$ درصد توان ارزیابی و پیش‌بینی سلامت بانک‌ها را دارند. سنجش عملی مدل طراحی شده نیز بیانگر صحت پیش‌بینی ۷۰ درصدی مدل می‌باشد.

۲-۷-۲. مطالعات خارجی

مستر^۱ و همکاران (۲۰۰۷) در مطالعات تجربی خود با استفاده از داده‌های سالانه بخش بانکداری کانادا، طی دوره ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۲ در قالب مدل پانلی، تأثیر نظارت بانکی بر روی سودآوری بانک‌ها را مورد بررسی قرار دادند، نتیجه حاصل از مطالعه مذکور بیانگر این واقعیت است که نظارت باعث بهبود عملکرد سیستم بانکی و افزایش سودآوری بانک‌ها می‌شود. آنها اطلاعات محرمانه شامل کنترل نسبت‌های ریسک نقدینگی و ریسک اعتباری را به عنوان شاخصی برای نظارت بر بانک‌ها مورد استفاده قرار دادند.

پاگراتیس و استرینگا^۲ (۲۰۰۹) با استفاده از روش رتبه‌بندی کم‌لر به رتبه بانک‌ها پرداخته و مهم‌ترین نسبت‌های مالی اثرگذار بر رتبه بانک‌ها شناسایی شده‌اند. نتایج حاصل از بررسی حاکی از آن است که رتبه بانک‌ها در جهت ادوار تجاری با تأخیر به شکاف تولید و شکاف اعتباری واکنش نشان می‌دهد.

تران^۳ (۲۰۱۰) در مطالعه خود به بررسی رابطه بین مقررات بانکی و عملکرد بانکی ۱۵۲ بانک کشور ویتنام پرداخته‌اند. در این مطالعه، شاخص عملکرد بانکی، متغیر مستقل است و شاخص کفایت سرمایه و شاخص‌های نظارتی و احتیاطی به عنوان شاخص‌های توافقی‌نامه بال در نظر گرفته شده‌اند. نتایج بررسی حاکی از این است که چارچوب مقرراتی دارای اثر مثبت بر عملکرد سیستم بانکی این کشور دارد.

¹ Mester

² Pagratis & Stringa

³ Tran

های^۱ و همکاران (۲۰۱۰) در مقاله‌ای به بررسی تأثیر نظارت‌های بانکی بروی عملکرد سیستم بانکی در پاکستان پرداخته‌اند. نتایج مطالعه آنها حاکی از آن است که مقررات و نظارت و نظم بانکی باعث ایجاد ثبات در سیستم بانکی و افزایش کارایی آن می‌شود.

کنت و آدنی^۲ (۲۰۱۴) در مطالعه خود ورشکستگی بانک‌های نیجریه را با استفاده از شاخص‌های کامل و اطلاعات بازار پیش‌بینی کردند. آنها دریافتند شکست بانکی نتیجه شاخص‌های کامل ضعیف و ریسک‌پذیری بیش از حد بانک‌ها است و تنها راه مهار ورشکستگی بررسی‌های حضوری و غیرحضوری به طور منظم و شفاف توسط بانک مرکزی و شرکت بیمه سپرده‌ها می‌باشد.

بوگاتف^۳ (۲۰۱۵) تأثیر اصلاحات روی سلامت مالی بانک‌ها را مورد بررسی قرار داده است. که با استفاده از روش GMM داده‌های پانل از ۶۹ بانک اسلامی در دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۸ تخمین زد است. وی شواهد قوی از اثرات معنی‌داری از سطح فساد روی سلامت مالی بانک‌های اسلامی به دست آورده که با توجه به یافته‌هایش سطح فساد را به عنوان یک عامل اصلی پشت مسئله اختلال بودجه نشان می‌دهد.

رشید و جابین^۴ (۲۰۱۶) به بررسی بانک‌ها از نظر مالی و عوامل مؤثر بر عملکرد بانک‌های اسلامی و متعارف در پاکستان پرداختند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد عامل بهره‌وری، سپرده و تمرکز بازار در توضیح عملکرد بانک‌های اسلامی و عامل بهره‌وری و منابع و سربار در توضیح عملکرد بانک‌های متعارف قابل توجه است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

به طور کلی می‌توان روش مورد استفاده در این تحقیق را در سه مرحله مجزا توضیح داد. مرحله اول: این مرحله از تحقیق به صورت کیفی انجام شده است. بدین صورت که با بهره‌گیری از روش گلوله برفی نمونه آماری مطالعه مشخص شده است. در این مرحله با مراجعه به خبرگان و با استفاده از روش دلفی، معیارها و زیرمعیارهایی که می‌توانند در سیستم نظارت بانکی نقش داشته باشند استخراج شده‌اند. روش دلفی فرایندی ساختار یافته برای جمع‌آوری و طبقه‌بندی دانش موجود در نزد گروهی از کارشناسان و خبرگان است که از طریق توزیع پرسشنامه‌هایی در بین این افراد و بازخورد کنترل شده پاسخ‌ها و نظرات دریافتی صورت گرفته است.

مرحله دوم: بعد از مشخص شدن معیارها و زیرمعیارهای مهم در مرحله قبل، با استفاده از روش دیمتل و با بهره‌گیری از نظرات خبرگان، اثر عوامل بر یکدیگر و نقش آن عوامل مشخص شده است. تکنیک دیمتل که از انواع روش‌های تصمیم‌گیری بر اساس مقایسه‌های زوجی است، با بهره‌مندی از قضاوت خبرگان در استخراج عوامل یک سیستم و ساختاردهی نظام‌مند به آنها با بکارگیری اصول نظریه گراف‌ها، ساختاری سلسله‌مراتبی

¹ Hai

² Kenneth & Adeniyi

³ Bougatef

⁴ Rashid & Jabeen

از عوامل موجود در سیستم همراه با روابط تأثیر و تأثر متقابل ارائه می‌دهد، به گونه‌ای که شدت اثر روابط مذکور را به صورت امتیاز عددی معین می‌کند. روش دیمتل جهت شناسایی و بررسی رابطه متقابل بین معیارها و ساختن نگاهت روابط شبکه به کار گرفته می‌شود. از آنجا که گراف‌های جهت‌دار روابط عناصر یک سیستم را بهتر می‌توانند نشان دهند، لذا تکنیک DEMATEL مبتنی بر نمودارهایی است که می‌تواند عوامل درگیر را به دو گروه علت و معلول تقسیم نماید و رابطه میان آن‌ها را به صورت یک مدل ساختاری قابل درک درآورد و مرحله سوم: در این مرحله جهت اولویت‌بندی معیارها و زیرمعیارهای مشخص شده در مراحل قبل، از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) استفاده شده است.

۳-۱. روش AHP و مقایسه‌های زوجی

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی است که برای اولین بار توسط توماس ال‌ساعتی^۲ در سال ۱۹۸۰ مطرح شد. یکی از پرکاربردترین و مشهورترین تکنیک‌های تصمیم‌گیری است که اجزای یک سیستم را به صورت سلسله مراتبی سازماندهی می‌کند. این تکنیک بر اساس مقایسه‌های زوجی بناشده و امکان بررسی سناریوهای مختلف را به مدیران می‌دهد. این تکنیک امکان فرموله کردن مسئله را به صورت سلسله مراتبی فراهم می‌کند و همچنین امکان در نظر گرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی را در مسئله دارد و بر اساس اصول بدیهی بنا شده است.

در این مرحله خبرگان مقایسه‌هایی را بین معیارها و زیرمعیارهای تصمیم‌گیری انجام داده و امتیاز آنها را نسبت به یکدیگر تعیین می‌کنند. ارجحیت یک گزینه یا عامل نسبت به خودش مساوی با یک است، لذا اصل معکوس بودن یک عامل نسبت به دیگری و ارجحیت یک برای یک عامل یا گزینه نسبت به خودش، دو خاصیت اصلی ماتریس مقایسه‌ای دو به دویی در فرآیند AHP هستند. بر این اساس امتیاز مقایسه زوجی معیارها (شاخص‌ها) در جدول ساعتی بین حداقل ۱ و حداکثر ۹ تعیین شده است (قدسی‌پور، ۱۳۸۷).

۳-۱-۱. وزن نهایی گزینه‌ها

در یک فرآیند سلسله مراتبی وزن نهایی گزینه‌ها از مجموع حاصل ضرب اهمیت معیارها در وزن گزینه‌ها به دست می‌آید. برای این کار از اصل ترکیب سلسله مراتبی که منجر به یک بردار اولویت با در نظر گرفتن همه قضاوت‌ها در تمامی سطوح سلسله مراتبی می‌شود، استفاده می‌شود.

$$V_H = \sum_{k=1}^n \sum_{i=1}^m W_k W_i (g_{ij})$$

رابطه (۱):

^۱ - Analytical Hierarchy Process

^۲ - Thomas L. Saaty

که در آن: $V_H =$ امتیاز نهایی گزینه H $W_k =$ ضریب اهمیت معیار K $W_i =$ ضریب اهمیت زیرمعیار i و $g_{ij} =$ امتیاز گزینه j در ارتباط با معیار یا زیر معیار i .

یک نکته حائز اهمیت در مورد ماتریس‌های مقایسه زوجی، میزان ناسازگاری آن‌ها است که مطابق با نظر ساعتی، برای اینکه قضاوت‌ها با ثبات باشند ضرورت دارد میزان ناسازگاری ماتریس‌ها کمتر یا مساوی ۰/۱ شود. در غیر این صورت لازم است کارشناس مربوطه قضاوت خود را تکرار کند تا ماتریس‌ها با ثبات شوند.

۳-۲. بررسی ناسازگاری معیارها

نحوه محاسبه ضریب ناسازگاری نیز به این گونه است که در دنیای واقعی غالباً ناسازگای وجود داشته است. همچنین، ممکن است این ناسازگاری به مدل انتقال داده شود. طریقه محاسبه ناسازگاری از طریق نرم‌افزار می‌باشد که قابلیت محاسبه نرخ ناسازگاری را دارد. هنگامی که ناسازگاری صفر باشد، کاملاً در مکان‌یابی سازگاری وجود دارد. هرچه این نرخ افزایش پیدا کند میزان ناسازگاری در قضاوت نهایی نیز افزایش پیدا می‌کند. در حالت کلی اگر نرخ ناسازگاری کمتر از ۱٪ باشد ناسازگاری نسبتاً قابل قبول می‌باشد در غیر این صورت بازنگری در قضاوت ضروری به نظر می‌رسد.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

در این بخش مؤلفه‌هایی که بر اساس نظر خبرگان شناسایی شده‌اند (۲۸ نفر از ۴۰ نخبه)، مورد بررسی قرار گرفته است. پس از مراجعه به خبرگان، به هر یک از مؤلفه‌ها نمره‌ای از ۱ تا ۱۰ تعلق گرفته است. مؤلفه‌هایی که میانگین نمره آنها بالاتر از ۵ است در مدل تحقیق در مرحله بعد حاضر بوده و سایر مؤلفه‌ها حذف می‌گردند. نتایج به قرار ذیل می‌باشد:

جدول شماره (۱) مؤلفه‌های کلی شناسایی شده بر اساس نظر خبرگان

ردیف	مؤلفه	میانگین نمره	وضعیت
۱	اهداف نظارت (شماره‌های ۱-۱۴)	۹/۲۵	پذیرش
۲	پیش شرط‌های نظارت بانکی (شماره‌های ۱۵-۲۵)	۹/۳۲	پذیرش
۳	خصوصیات ناظران (شماره ۲۶-۲۷)	۸/۱۲	پذیرش
۴	اختیارات ناظران (شماره‌های ۲۸-۴۰)	۹/۳۶	پذیرش
۵	حیطه‌های نظارت (شماره‌های ۴۱-۸۰)	۸/۲۲	پذیرش
۶	شاخص‌های ارزیابی عملکرد (شماره‌های ۸۱-۱۰۲)	۹/۸۶	پذیرش
۷	تناسب با معیارهای اسلامی (شماره‌های ۱۰۳-۱۱۰)	۸/۲۳	پذیرش
۸	جلوگیری از وقوع انواع فساد بانکی (۱۱۱-۱۲۵)	۸/۱۴	پذیرش
۹	مبارزه با پولشویی (۱۲۶-۱۲۸)	۹/۲۹	پذیرش
۱۰	ابزارهای فناوری اطلاعات در حوزه نظارت	۳/۳۸	رد

۴-۱. نتایج بخش دیمتل

۴-۱-۱. تحلیل دیمتل برای کل مؤلفه‌های نظارت بانکی

جدول شماره (۲) بیانگر میانگین نظرات خبرگان در رابطه با اثرگذاری هر مؤلفه بر مؤلفه‌های دیگر می‌باشد. قطر اصلی این ماتریس صفر می‌باشد. در این جدول S1 بیانگر اهداف نظارت، S2 بیانگر پیش شرط‌های نظارت بانکی، S3 بیانگر خصوصیات ناظران، S4 بیانگر اختیارات ناظران، S5 بیانگر حیطه‌های نظارت، S6 بیانگر شاخص‌های ارزیابی عملکرد، S7 بیانگر تناسب با معیارهای اسلامی، S8 بیانگر جلوگیری از وقوع فساد بانکی و S9 بیانگر مبارزه با پولشویی می‌باشند.

جدول شماره (۳) ماتریس ارتباط مستقیم کل مؤلفه‌های نظارت بانکی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9
S1	۰	۱/۸۹۱	۰/۲۵۱	۲/۵۵۱	۳/۱۱۲	۲/۰۸۱	۲/۱۴۵	۲/۶۲۴	۲/۱۵۲
S2	۲/۹۸۲	۰	۰/۳۳۵	۳/۵۵۲	۳/۴۸۲	۳/۲۶۱	۲/۹۹۱	۲/۱۲۹	۲/۱۳۵
S3	۰/۰۸۹	۰/۴۵۵	۰	۱/۷۳۶	۰/۰۷۸	۰/۰۶۸	۰/۰۲۵	۰/۰۳۱	۰/۰۱۲
S4	۲/۰۰۵	۱/۷۰۴	۲/۸۵۶	۰	۳/۱۱۴	۲/۳۶۴	۲/۳۰۱	۲/۴۲۲	۲/۳۸۹
S5	۳/۶۵۵	۳/۸۸۴	۱/۳۳۳	۳/۰۰۱	۰	۳/۶۶۴	۳/۷۷۴	۳/۸۰۲	۳/۷۱۲
S6	۲/۹۰۸	۳/۰۱۲	۰/۱۳۲	۳/۰۴۱	۳/۷۸۹	۰	۳/۶۸۱	۳/۴۴۲	۳/۳۸۹
S7	۳/۸۰۵	۳/۱۲۶	۰/۱۵۴	۲/۴۴۹	۳/۶۰۴	۳/۸۷۱	۰	۳/۷۶۶	۳/۷۵۲
S8	۳/۸۶۷	۳/۵۴۹	۰/۲۰۱	۲/۶۷۲	۳/۴۴۶	۳/۴۱۰	۳/۴۴۵	۰	۳/۶۴۱
S9	۳/۶۰۶	۳/۵۸۱	۰/۰۷۴	۲/۱۰۴	۳/۱۶۳	۳/۷۶۲	۳/۸۳۴	۳/۸۸۱	۰

جدول شماره (۳) ماتریس نرمال شده ارتباط مستقیم می‌باشد. این ماتریس از تقسیم ماتریس ارتباط مستقیم بر بزرگ‌ترین عدد حاصل از مجموع سطرها و ستون‌های ماتریس مستقیم حاصل شده است.

جدول شماره (۳) ماتریس نرمال ارتباط مستقیم کل مؤلفه‌های نظارت بانکی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9
S1	۰	۰/۰۷۷۵	۰/۰۰۹۴	۰/۹۵۱	۰/۱۱۶	۰/۱۱۴۹	۰/۰۸	۰/۰۹۷۸	۰/۰۸۰۲
S2	۰/۱۱۱۲	۰	۰/۰۱۲۵	۰/۱۳۲۴	۰/۱۲۹۸	۰/۱۲۱۶	۰/۱۱۱۵	۰/۰۷۹۴	۰/۰۷۹۶
S3	۰/۰۰۳۳	۰/۰۱۷	۰	۰/۰۶۴۷	۰/۰۰۲۹	۰/۰۰۲۵	۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۰۴
S4	۰/۰۷۴۷	۰/۰۶۳۵	۰/۱۰۶۵	۰	۰/۱۱۶۱	۰/۰۸۸۱	۰/۰۸۵۸	۰/۰۹۰۳	۰/۰۸۹۱
S5	۰/۱۳۶۳	۰/۱۴۴۸	۰/۰۴۹۷	۰/۱۱۱۹	۰	۰/۱۳۶۶	۰/۱۴۰۷	۰/۱۴۱۷	۰/۱۳۸۴
S6	۰/۱۰۸۴	۰/۱۱۲۳	۰/۰۰۴۹	۰/۱۱۳۴	۰/۱۴۱۶	۰	۰/۱۳۷۲	۰/۱۲۸۳	۰/۱۲۶۳
S7	۰/۱۴۱۸	۰/۱۱۶۵	۰/۰۰۵۴	۰/۰۹۱۳	۰/۱۳۴۴	۰/۱۴۴۳	۰	۰/۱۴۰۴	۰/۱۳۹۹
S8	۰/۱۴۴۲	۰/۱۳۲۳	۰/۰۰۷۵	۰/۰۹۹۶	۰/۱۲۸۵	۰/۱۲۷۱	۰/۱۲۸۴	۰	۰/۱۳۵۷
S9	۰/۱۳۴۴	۰/۱۳۳۵	۰/۰۰۲۸	۰/۰۷۸۴	۰/۱۱۷۹	۰/۱۴۰۲	۰/۱۴۲۹	۰/۱۴۴۷	۰

جدول شماره (۴) ماتریس ارتباط کامل را برای مؤلفه‌های نظارت بانکی نشان می‌دهد. بر اساس نتایج حاصل از این ماتریس، اثرگذاری و اثرپذیری مؤلفه‌ها در مرحله بعد مشخص شده است.

جدول شماره (۴) ماتریس ارتباط کامل کل مؤلفه‌های نظارت بانکی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9
S1	۰/۰۴۷۸	۰/۱۱۷	۰/۰۲۷۳	۰/۱۳۳۷	۰/۱۶۹۲	۰/۱۶۴۸	۰/۱۳۲۴	۰/۱۴۷۷	۰/۱۳
S2	۰/۱۶۳۳	۰/۰۴۹۶	۰/۰۳۵۲	۰/۱۷۴۵	۰/۱۹۱۹	۰/۱۷۹۹	۰/۱۶۷۶	۰/۱۳۹۵	۰/۱۳۶۸
S3	۰/۰۰۷۶	۰/۰۲۰۱	۰/۰۰۷	۰/۰۶۹۹	۰/۰۱۰۹	۰/۰۰۸۱	۰/۰۰۶۲	۰/۰۰۶۱	۰/۰۰۵۴
S4	۰/۱۲۱۵	۰/۱۱	۰/۱۱۵	۰/۰۴۳	۰/۱۶۴۹	۰/۱۳۷۹	۰/۱۳۴۵	۰/۱۳۸۴	۰/۱۳۵۱
S5	۰/۲۰۲۷	۰/۲۰۳۲	۰/۰۶۶۵	۰/۱۷۱۲	۰/۰۷۷۴	۰/۲۱۰۸	۰/۲۰۹۵	۰/۲۰۸۶	۰/۲۰۲
S6	۰/۱۷۳	۰/۱۷۰۴	۰/۰۲۵۹	۰/۱۶۲۲	۰/۲۰۹۶	۰/۰۶۹	۰/۲۰۰۳	۰/۱۹۲۲	۰/۱۸۷۳
S7	۰/۲۰۴۴	۰/۱۷۷۱	۰/۰۲۴۷	۰/۱۴۷۱	۰/۲۰۷۲	۰/۲۱۳۷	۰/۰۶۹۲	۰/۲۰۵۶	۰/۲۰۰۹
S8	۰/۲۰۴۷	۰/۱۸۷۹	۰/۰۲۷۴	۰/۱۵۳۹	۰/۲۰۱۳	۰/۱۹۸۲	۰/۱۹۴۳	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۴۹
S9	۰/۱۹۷۷	۰/۱۸۹۸	۰/۰۱۹۹	۰/۱۳۶	۰/۱۹۲۴	۰/۲۰۹۳	۰/۲۰۶۹	۰/۲۰۶۸	۰/۰۶۴

جدول شماره (۵) ماتریس علت و معلولی مؤلفه‌های نظارت بانکی را نشان می‌دهد. در این ماتریس مقادیر ستون D بیانگر میزان اثرگذاری مؤلفه، R بیانگر میزان اثرپذیری مؤلفه، D+R میزان تأثیر و تأثر عامل مورد نظر در سیستم است (به عبارت دیگر هرچه مقدار D + R عاملی بیشتر باشد، آن عامل تعامل بیشتری با سایر عوامل سیستم دارد) و D-R قدرت تأثیرگذاری هر عامل را نشان می‌دهد. به‌طور کلی اگر D - R مثبت باشد، متغیر یک متغیر علت محسوب می‌شود و اگر منفی باشد، معلول محسوب می‌شود.

مطابق نتایج جدول شماره (۵)، بر اساس نتایج ستون D و R، مؤلفه حیطه‌های نظارت اثرگذارترین و اثرپذیرترین مؤلفه می‌باشد. بر اساس نتایج ستون D+R مؤلفه حیطه‌های نظارت بیشترین تعامل را با مؤلفه‌های سیستم دارد. مطابق نتایج این جدول، ترتیب اثرگذاری سایر مؤلفه‌ها بدین ترتیب می‌باشد: تناسب با معیارهای اسلامی، جلوگیری از وقوع فساد بانکی، مبارزه با پولشویی، شاخص‌های ارزیابی عملکرد، پیش شرط‌های نظارت بانکی، اختیارات ناظران، اهداف نظارت و خصوصیات ناظران. همچنین ترتیب اثرپذیری سایر مؤلفه‌ها بدین ترتیب می‌باشد: شاخص‌های ارزیابی عملکرد، اهداف نظارت، تناسب با معیارهای اسلامی، مبارزه با پولشویی، پیش شرط‌های نظارت، اختیارات ناظران و خصوصیات ناظران. در نهایت نیز مطابق با نتایج ستون D-R، مؤلفه‌های پیش شرط‌های نظارت بانکی، حیطه‌های نظارت، تناسب با معیارهای اسلامی، جلوگیری از وقوع انواع فساد بانکی و مبارزه با پولشویی علت و مؤلفه‌های اهداف نظارت، خصوصیات ناظران، اختیارات ناظران و شاخص‌های ارزیابی عملکرد معلول می‌باشند.

جدول شماره (۵) ماتریس علت و معلولی کل مؤلفه‌های نظرات بانکی

مؤلفه	D	R	D+R	D-R
S1	۱/۰۶۹۹	۱/۳۲۲۵	۲/۳۹۲۴	-۰/۲۵۲۷
S2	۱/۲۳۸۳	۱/۲۲۵۲	-۰/۴۶۳۵	-۰/۰۱۱۳
S3	۰/۱۴۱۳	-۰/۳۴۹	-۰/۴۹۰۳	-۰/۲۰۷۶
S4	۱/۱۰۰۳	۱/۱۹۱۵	۲/۲۹۱۹	-۰/۰۹۱۲
S5	۱/۵۵۱۹	۱/۴۲۴۸	۲/۹۷۶۷	-۰/۱۲۷۱
S6	۱/۲۸۹۹	۱/۳۹۱۷	-۰/۷۸۱۶	-۰/۰۰۱۸
S7	۱/۴۴۹۹	۱/۳۲۰۹	۲/۷۷۰۸	۰/۱۲۹
S8	۱/۴۲۹۱	۱/۳۱۱۴	۲/۷۴۰۵	-۰/۱۱۷۷
S9	۱/۴۲۲۸	۱/۲۵۶۶	۲/۶۷۹۳	-۰/۱۶۶۲

۴-۱-۲. تحلیل دیمتیل برای مؤلفه تناسب با معیارهای اسلامی

جدول شماره (۶) بیانگر میانگین نظرات خبرگان در رابطه با اثرگذاری هر مؤلفه بر مؤلفه‌های دیگر می‌باشد. در این جدول S1 بیانگر دارایی‌های مالی به پشتوانه حقیقی بر اساس مشارکت در سود و زیان، S2 بیانگر تخصیص درآمد بین سهامداران و مشتریان، S3 بیانگر جایگاه حساب‌های سرمایه‌گذاری، S4 بیانگر حقوق نظارتی، S5 بیانگر کیفیت دارایی‌ها در بانکداری اسلامی، S6 بیانگر عقود مشارکتی، S7 بیانگر عقود مبادله‌ای و S8 بیانگر عقود ائتلافی می‌باشند.

جدول شماره (۶) ماتریس ارتباط مستقیم تناسب با معیارهای اسلامی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8
S1	۰	۲/۸۸۹	۲/۳۶۹	۱/۹۳۲	۲/۹۲۴	۲/۸۴۸	۲/۴۵۴	۲/۶۲۵
S2	۳/۱۷۸	۰	۲/۸۵۹	۲/۱۵۶	۳/۱۵۶	۳/۱۴۵	۳/۳۲۱	۳/۱۲۵
S3	۱/۲۳۵	۲/۷۶۶	۰	-۰/۲۵۸	۱/۷۸۵	۱/۶۲۵	۱/۳۶۹	۱/۴۹۹
S4	۳/۱۵۳	۳/۲۲۵	۳/۳۳۶	۰	۳/۱۱۴	۳/۰۲۶	۳/۱۴۲	۳/۱۲۷
S5	۳/۴۵۹	۲/۷۷۹	۲/۱۳۶	۱/۰۰۶	۰	۳/۷۵۵	۳/۸۱۴	۳/۶۴۷
S6	۳/۲۲۵	۲/۶۲۵	۲/۱۳۵	۱/۰۰۵	۳/۸۲۵	۰	۳/۴۷۸	۳/۵۶۲
S7	۳/۲۱۹	۲/۷۲۲	۲/۱۴۵	۱/۱۱۲	۳/۷۶۶	۳/۶۴۱	۰	۳/۶۸۴
S8	۳/۲۳۳	۲/۶۸۸	۲/۱۳۳	۱/۱۰۸	۳/۷۵۴	۳/۶۲۵	۳/۵۵۲	۰

جدول شماره (۷) ماتریس نرمال شده ارتباط مستقیم می‌باشد. این ماتریس از تقسیم ماتریس ارتباط مستقیم بر بزرگ‌ترین عدد حاصل از مجموع سطرها و ستون‌های ماتریس مستقیم حاصل شده است.
جدول شماره (۷) ماتریس نرمال ارتباط مستقیم تناسب با معیار اسلامی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8
S1	۰	۰/۱۲۹۴۱۲	۰/۱۰۶۱۱۹	۰/۰۸۶۵۴۴	۰/۱۳۰۹۸	۰/۱۲۷۵۷۶	۰/۱۰۹۹۲۷	۰/۱۱۷۵۸۶
S2	۰/۱۴۳۳۵۸	۰	۰/۱۲۸۰۶۸	۰/۰۹۶۵۷۸	۰/۱۴۱۳۷۳	۰/۱۴۰۸۸	۰/۱۴۸۷۶۴	۰/۱۳۹۹۸۴
S3	۰/۰۵۵۳۲۲	۰/۱۲۳۹۰۳	۰	۰/۰۱۱۵۵۷	۰/۰۷۹۹۵۹	۰/۰۷۲۷۹۲	۰/۰۶۱۳۲۴	۰/۰۶۷۱۴۷
S4	۰/۱۴۱۲۳۸	۰/۱۴۴۴۶۳	۰/۱۴۹۴۳۶	۰	۰/۱۳۹۴۹۱	۰/۱۳۵۵۴۹	۰/۱۴۰۷۴۵	۰/۱۴۰۰۷۳
S5	۰/۱۵۴۹۴۵	۰/۱۲۴۴۸۵	۰/۰۹۵۸۱۶	۰/۰۴۵۰۶۴	۰	۰/۱۶۹۱۰۱	۰/۱۷۰۸۴۸	۰/۱۶۳۳۶۷
S6	۰/۱۴۴۴۶۳	۰/۱۱۱۷۵۸۶	۰/۰۹۵۶۳۷	۰/۰۴۵۰۱۹	۰/۱۷۱۳۴	۰	۰/۱۵۵۷۹۶	۰/۱۵۹۵۵۹
S7	۰/۱۴۴۱۹۵	۰/۱۲۱۹۳۲	۰/۰۹۶۰۸۵	۰/۰۴۹۸۱۲	۰/۱۶۸۶۹۷	۰/۱۶۳۰۹۸	۰	۰/۱۶۵۰۲۴
S8	۰/۱۴۴۸۲۲	۰/۱۲۰۴۰۹	۰/۰۹۵۵۴۷	۰/۰۴۹۶۳۳	۰/۱۶۸۱۶	۰/۱۶۲۳۸۱	۰/۱۵۹۱۱۱	۰

جدول شماره (۸) ماتریس ارتباط کامل را برای مؤلفه‌های تناسب با معیارهای اسلامی نشان می‌دهد. بر اساس نتایج حاصل از این ماتریس، اثرگذاری و اثرپذیری مؤلفه‌ها در مرحله بعد مشخص شده است.
جدول شماره (۸) ماتریس ارتباط کامل تناسب با معیارهای اسلامی

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8
S1	۰/۰۶۶۴۶۹	۰/۱۹۱۵۴۶	۰/۱۵۳۱۹۲	۰/۱۰۹۸۲۶	۰/۲۰۶۱۶۷	۰/۱۹۹۴۳۳	۰/۱۸۳۱۳۵	۰/۱۸۹۴۰۸
S2	۰/۲۱۶۰۵۴	۰/۰۷۳۹۷۳	۰/۱۷۹۴۲۷	۰/۱۲۱۸۹	۰/۲۲۹۰۳۳	۰/۲۳۲۸۱۸	۰/۲۲۷۱۵۹	۰/۲۲۰۹۰۳
S3	۰/۰۹۷۳۴۹	۰/۱۵۸۳۳۸	۰/۰۲۹۱۳۳	۰/۰۳۱۱۱۱۶	۰/۱۲۵۸۰۵	۰/۱۱۷۴۵۷	۰/۱۰۶۷۸۷	۰/۱۱۱۱۹۹
S4	۰/۲۱۸۵۷۶	۰/۲۲۱۷۴۲	۰/۲۰۲۶۱۴	۰/۰۳۳۴۹۷	۰/۲۳۰۷۰۳	۰/۲۳۲۶۱۱	۰/۲۳۴۱۱۱	۰/۲۲۴۱۴۸
S5	۰/۲۳۷۶۲۲	۰/۱۹۵۵۳۶	۰/۱۴۸۹۸۱	۰/۰۷۸۵۸۵	۰/۰۸۹۲۳۸	۰/۲۴۸۹۴۶	۰/۲۴۶۶۶۷	۰/۲۴۱۹۳۱
S6	۰/۲۱۶۲۱۸	۰/۱۸۷۱۳۶	۰/۱۴۶۳۱۵	۰/۰۷۶۵۲۶	۰/۲۵۱۷۴۳	۰/۰۸۲۵۱۳	۰/۲۳۳۰۴۸	۰/۲۳۵۳۵۵
S7	۰/۲۱۷۹۸	۰/۱۹۳۲۵۷	۰/۱۴۸۳۰۴	۰/۰۸۱۱۹۷	۰/۲۵۲۰۱۸	۰/۲۴۲۸۷۷	۰/۰۸۱۷۱	۰/۲۴۱۶۴
S8	۰/۲۱۷۵۴۶	۰/۱۹۰۳۲۵	۰/۱۴۷۳۰۹	۰/۰۸۰۷۶۶	۰/۲۵۰۴۹۵	۰/۲۴۱۲۶۷	۰/۲۳۵۶۲	۰/۰۸۱۲۸۳

مطابق نتایج جدول شماره (۹)، بر اساس نتایج ستون D مؤلفه حقوق نظارتی با امتیاز ۱/۵۷۸ اثرگذارترین و مطابق با ستون R مؤلفه کیفیت دارایی‌ها در بانکداری اسلامی با امتیاز ۱/۶۳۵ اثرپذیرترین مؤلفه می‌باشد. بر اساس نتایج ستون D+R مؤلفه کیفیت دارایی‌ها در بانکداری اسلامی با امتیاز ۳/۱۱۲ بیشترین تعامل را با مؤلفه‌های سیستم دارد. مطابق نتایج این جدول، ترتیب اثرگذاری سایر مؤلفه‌ها بدین ترتیب می‌باشد: تخصیص درآمد بین سهامداران و مشتریان، کیفیت دارایی‌ها در بانکداری اسلامی، عقود مبادله‌ای، عقود ائتلافی، عقود مشارکتی، دارایی‌های مالی به پشتوانه حقیقی بر اساس مشارکت در سود و زیان و جایگاه حساب‌های سرمایه‌گذاری. همچنین ترتیب اثرپذیری سایر مؤلفه‌ها بدین ترتیب می‌باشد: عقود مشارکتی، عقود ائتلافی، عقود مبادله‌ای، دارایی‌های مالی به پشتوانه حقیقی بر اساس مشارکت در سود و زیان، تخصیص درآمد بین

سهامداران و مشتریان، جایگاه حساب‌های سرمایه‌گذاری و حقوق نظارتی. در نهایت نیز مطابق با نتایج ستون D-R، مؤلفه‌های تخصیص درآمد بین سهامداران و مشتریان و حقوق نظارتی علت و مؤلفه‌های دارایی‌های مالی به پشتوانه حقیقی بر اساس مشارکت در سود و زیان، جایگاه حساب‌های سرمایه‌گذاری، کیفیت دارایی‌ها در بانکداری اسلامی، عقود مشارکتی، عقود مبادله‌ای و عقود ائتلافی معلول می‌باشند.

جدول شماره (۹) ماتریس علت و معلولی تناسب با معیار اسلامی

مؤلفه	D	R	D+R	D-R
S1	۱/۲۹۹۱۷۶	۱/۴۷۷۸۱۵	۰۲/۷۷۶۹۹	-۰/۱۷۸۶۴
S2	۱/۴۹۲۲۵۷	-۰/۴۱۰۷۵۲	۲/۹۰۳۰۰۹	۰/۰۸۱۵۰۵
S3	-۰/۷۷۷۰۸۵	۱/۱۵۵۲۷۶	۱/۹۳۲۳۶۱	-۰/۳۷۸۱۹
S4	۱/۵۷۸۰۰۱	-۰/۶۱۳۴۰۳	۲/۱۹۱۴۰۵	۰/۹۶۴۵۹۸
S5	۱/۴۷۷۴۹۷	۱/۶۳۵۱۹۲	۳/۱۱۲۶۸۹	-۰/۱۵۷۷
S6	۱/۴۲۷۸۵۳	۱/۵۷۸۹۲۳	۳/۰۰۶۷۷۶	-۰/۱۵۱۰۷
S7	۱/۴۵۷۹۸۴	۱/۵۳۷۲۳۵	۲/۹۹۵۲۱۹	-۰/۰۷۹۲۵
S8	۱/۴۴۴۶۱۱	۱/۵۴۵۸۶۷	۲/۹۹۰۴۷۸	-۰/۱۰۱۲۶

۴-۲. نتایج تحلیل سلسله مراتبی

۴-۲-۱. تحلیل AHP برای مؤلفه‌های نظارت بانکی

مطابق جدول شماره (۹)، اهداف نظارت با امتیاز ۰/۱۹۷، بالاترین امتیاز را در بین دیگر مؤلفه‌ها به دست آورده است. معیارهای حیطه‌های نظارت با ۰/۱۷۵، اختیارات ناظران با ۰/۱۴۱، شاخص‌های ارزیابی با ۰/۱۲۹، تناسب با معیارهای اسلامی با امتیاز ۰/۱۰۲، جلوگیری از فساد با امتیاز ۰/۰۸۶، مبارزه با پولشویی با امتیاز ۰/۰۷۵، پیش شرط‌های نظارت با امتیاز ۰/۰۶۲ و خصوصیات ناظران با ۰/۰۳۴ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. نرخ ناسازگاری برای این مقایسه ۰/۰۴ می‌باشد که عدد قابل قبولی است.

جدول شماره (۹) اولویت‌بندی مؤلفه‌های اصلی نظارت بانکی

رتبه	معیار	امتیاز
۱	اهداف نظارت	۰/۱۹۷
۲	حیطه‌های نظارت	۰/۱۷۵
۳	اختیارات ناظران	۰/۱۴۱
۴	شاخص‌های ارزیابی	۰/۱۲۹
۵	تناسب با معیارهای اسلامی	۰/۱۰۲
۶	جلوگیری از فساد	۰/۰۸۶
۷	مبارزه با پولشویی	۰/۰۷۵
۸	پیش شرط‌های نظارت	۰/۰۶۲
۹	خصوصیات ناظران	۰/۰۳۴
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۴		

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف از انجام این مطالعه، ارائه الگویی جهت نظارت بر نظام بانکی ایران می‌باشد. جهت نیل به اهداف تحقیق از تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی استفاده شده است. در بخش کیفی با استفاده از روش گلوله برفی و مراجعه به خبرگان در رابطه با اهداف مطالعه از آنها سؤال شده است. مطابق نظر خبرگان در مرحله اول تحقیق ۱۴۲ مفهوم در چارچوب ۱۰ مقوله شناسایی شد. پس از گردآوری و مرتب‌سازی مفاهیم در مرحله اول، در مرحله دوم مفاهیم به خبرگان ارجاع داده شده و از آنها در رابطه با مفاهیم مرحله اول سؤال شده است. در نهایت تعداد مؤلفه‌هایی که در مدل نهایی تحقیق مورد تأیید قرار گرفتند ۱۲۸ در چارچوب ۹ مقوله می‌باشند. بنابراین مدل نهایی تحقیق شامل ۱۲۸ مؤلفه در چارچوب ۹ مقوله؛ اهداف نظارت، پیش شرط‌های نظارت بانکی، خصوصیات ناظران، اختیارات ناظران، حیطه‌های نظارت، شاخص‌های ارزیابی عملکرد، تناسب با معیارهای اسلامی، جلوگیری از وقوع انواع فساد بانکی و مبارزه با پولشویی می‌باشد.

نظارت بانکی مؤثر از جمله پیش شرط‌های اساسی برای حصول اطمینان از صحت عملکرد نظام اقتصادی کشور است. هدف اصلی نظارت بانکی، حفظ ثبات نظام مالی و افزایش اعتماد به آن از طریق کاهش ریسک برای سپرده‌گذاران و سایر بستانکاران است. از این رو نظارت در پی آن است تا اطمینان یابد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به شیوه‌ای ایمن و صحیح عمل نموده؛ در مقابله با ریسک‌های فرا روی خود، از سرمایه و ذخایر کافی برخوردارند. در ایران بانک مرکزی به موجب قانون وظیفه اصلی نظارت بر سیستم بانکی را دارد. بانک‌ها به‌عنوان مؤسسات مالی و خدماتی نقش تعیین‌کننده‌ای در گردش پول و ثروت جامعه بر عهده دارند و از این رو از جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور برخوردارند. از این رو فعالیت مطلوب و مؤثر بانک‌ها می‌تواند در رشد بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش سطح کمی و کیفی تولیدات آثار مهمی بر جای گذارد. لذا تدوین الگویی برای نظارت مطابق با شرایط اقتصادی کشور و همچنین تناسب با معیارهای اسلامی الزامی می‌باشد که در این مطالعه سعی شده است این الگو تدوین شود.

مؤلفه مهم و اساسی در نظارت بانکی، افزایش امنیت مالی و پایداری بانک‌ها و سیستم بانکی به‌عنوان هدف اولیه و ابتدایی نظارت بانکی می‌باشد. لذا جلوگیری از ورشکستگی یک بانک نباید هدف ناظران بانکی باشد. بلکه، هدف ناظران کاهش احتمال ورشکستگی یک بانک و اثرات سوء آن از طریق کار کردن با مسئولین مربوط به رفع مشکلات مالی است. زیرا هنگامی که یک ورشکستگی اتفاق می‌افتد ممکن است که به‌صورت ادامه‌دار در آینده تکرار شود و به بانک‌های دیگر نیز سرایت کند. سیستم مؤثر نظارتی دارای اهداف و مسئولیت‌های روشن برای همه مسئولین درگیر در کار نظارت بانک‌ها و گروه‌های بانکی می‌باشد. یک چارچوب قانونی مناسب برای نظارت بانکی، به مسئولین نظارتی قدرت و اختیارات لازم را برای نظارت مستمر داده و میزان انطباق با قوانین را بررسی کرده و اقدامات اصلاحی به‌موقع را در راستای بررسی موضوعات پایداری و ثبات اتخاذ می‌کند. لذا تعیین اهداف نظارت گام اول و مهم در نظارت مؤثر بانکی می‌باشد. گام بعدی، حوزه اختیارات ناظران می‌باشد. ناظران باید دارای استقلال عملیاتی، فرایندهای شفاف، حاکمیت سالم و فرایندهای بودجه‌ای باشند؛ به‌گونه‌ای که استقلال آنها و کفایت منابع را تحت‌الشعاع قرار ندهد و برای انجام وظایف و استفاده از

منابع پاسخگو باشند. چارچوب قانونی برای نظارت بانکی، شامل حمایت قانونی از ناظران نیز می‌شود. در این بین، وجود پیش شرط‌هایی برای نظارت لازم بوده که بایستی با کمک همه نهادهای قانونی و سیاسی کشور تدوین و حمایت شوند. گام نهایی جهت تدوین الگو، تعیین شاخص‌های ارزیابی عملکرد، حیطه‌های نظارت و تناسب آنها با معیارهای اسلامی می‌باشد؛ بنابراین در این مطالعه، تمامی جنبه‌های نظارت بانکی مورد بررسی قرار گرفته و برای هر یک مؤلفه‌هایی شناسایی شده است که مهم‌ترین مزیت آن را می‌توان تناسب با معیارهای اسلامی می‌توان عنوان کرد؛ و در انتها می‌توان پیشنهادهای برای آینده در مورد این تحقیق اشاره داشت که به قرار ذیل می‌باشد:

۱. انجام تحقیقی با همین موضوع با استفاده از روش سناریوبندی در شرایط تحریم‌های بین‌المللی.
۲. شناسایی عوامل مؤثر بر شاخص‌های نظارت بانکی با استفاده از تحلیل داده‌کاوی.
۳. طراحی مدلی برای نظارت بانکی برای کشورهای اسلامی متناسب با معیارهای اسلامی.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- احمدیان، ا (۱۳۹۶). اهمیت ترکیب دارایی و بدهی بانک‌ها در تعیین رتبه نظارتی بانک‌ها. پژوهشنامه اقتصادی، سال ۱۷، شماره ۶۵، ص ۱۴۲-۱۱۵.
- اسدی پور، ن (۱۳۸۸). نظارت بر بانک‌ها و شیوه‌های اجرا. تهران، نشر پژوهش‌گه پولی و بانکی، سال ۱۳۸۸.
- پادگانه، ی (۱۳۸۶). کمیته باسل و راهکارهای آن، بانک صادرات ایران - منطقه خلیج فارس.
- پاک، ز (۱۳۹۵). بررسی و مقایسه نظری مجموعه مقررات بال ۲ و بال ۳ و تطبیق و آثار آن بر بانکداری اسلامی و بانکداری کلاسیک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی، دانشکده اقتصاد.
- ثقفی، ع و سیف و (۱۳۸۴). شناسایی و اندازه‌گیری نسبت‌های مالی و متغیرهای اقتصادی بنیادی مؤثر بر سلامت و ثبات نظام بانکی در ایران. پژوهشنامه اقتصادی، دوره ۵، شماره ۲، ص ۱۱۲-۶۵.
- رضایی، ن (۱۳۹۵). ارزیابی سلامت نظام بانکی ایران و عوامل مؤثر بر آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی.
- شهباززاده خیابوری، ا (۱۳۹۱). بررسی تأثیر نظارت بر روی سودآوری بانک‌های ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی.
- قهرمانی، م؛ مولوی، م و پاشایی، م (۱۳۹۳). بررسی نقش نظارت بانک مرکزی ج.ا.ا در کاهش تخلفات مالی بانک‌ها مطالعه موردی: شعب بانک ملی استان آذربایجان غربی، کنفرانس بین‌المللی توسعه و تعالی کسب‌وکار، تهران.
- نیلی، م (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر ثبات مالی. مجلات تخصصی نور، شماره ۴۵، ص ۵۶-۲۵.
- یوسفیان، ح. ر (۱۳۹۴). بررسی اثر ساختار مالکیت بر رتبه بانک‌ها بر اساس شاخص‌های CAMEL. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان، دانشکده اقتصاد و علوم اداری.

منابع لاتین

- Baral, k.j.(2005). Health check-up of commercial banks in the framework of camel: a case study of joint venture banks in nepal. The journal of nepalese business studies, 2,(1), 41-55.
- Bergendorff, I. & Osbäck, M. 2018. Banking soundness in the European Union- The impact of the capital requirements regulation. Jonkoping University International Business School, Business administration.
- Bougatef, K. (2015). The impact of corruption on the soundness of Islamic banks. Borsa Istanbul Review, 15(4), 283-295

- Hai, S., Seema, S. Q.M., and Roohi, A.(2010),”Implementation of Basel II:Issues,Challenges and Implications for Developing Countries”,Department of economics University of Karachi
- Mester, L. J., Nakamura, L. I. & Renault, M. (2007), “Transaction accounts and bank monitoring”, *Review of Financial Studies*, 20(3),529-553.
- Okaro Kenneth, U. and Adeniyi, A. M. 2014. Prediction of Bank Failure Using CAMEL and Market Information: Comparative Appraisal of Some Selected Banks in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(3), 1-17.
- Pagratis, E. and Stringa, B. 2009. Using Loan Rates to Measure and Regulate Bank Risk: Findings and an Immodest Proposal. *Journal of Financial Services Research*, 24(2): 181- 200.
- Rashid Abdul & Sana Jabeen (2016), “Analyzing performance determinants: Conventional versus Islamic Banks in Pakistan” , *Borsa Istanbul Review* 16-292e107.
- Saunders , Anthony & Marcia Millon Cornett , (2008), *Financial institutions management : a risk management approach,—6th ed*, ISBN-13: 978-0-07-340514-8.
- Tran, Anh Tuan,(2010),”Impact of Legal Environment on Bank Performance: An Empirical Study from a Developing Country”, *Global Economy and Finance Journal* Volume 3.Number 2. September 2010.PP.199-213.